

**יום הזכרון
- ויום העצמאות -
ברישא חשוכא
והדר נהורא**

מפי הרב חיים אידלס

**השיחה מוקדשת לעילוי נשמת
כל חללי מערכות ישראל הי"ד**

המעוררין זה בזה, הוציאון לשוק ואמרו: ישראל הללו, שברכתן ברכה וקללתן קללה, יעסקו בדברים הללו? מיד הזילום, שנאמר "כל מכבדיה הזילוה כי ראו ערותה".

על כך יש לתמוה את תמיהתו של הר"י מיגאש (הובאו דבריו בחידושי הריטב"א) שהרי בבבא בתרא (צט.) למדנו שכשאינן ישראל עושים רצונו של מקום - אין פני הכרובים איש אל אחיו. ואין זמן של חוסר עשיית רצונו של מקום גדול לכאורה משעת חורבן בית המקדש, אם כן מדוע היו הכרובים מעורים זה בזה?

אהבה ודין - חורבן וגאולה

יש ללמוד מכל זה כי אצל הקב"ה אין סתירה בין אהבה לעשיית דין. אדרבה כשעושה הקב"ה דין עם ישראל עושה זאת מתוך חיבתו ובאהבה גדולה. מההנהגה הזו נלמד להנהגה שלנו. אברהם אבינו יכול היה לשלוח את בנו ישמעאל למדבר בשל מעשיו ויחד עם זאת לומר לקב"ה כי אוהב הוא אותו כשם שאוהב הוא את יצחק (רש"י בראשית כב ב ד"ה את בנך). בשיא החורבן - חצות היום של יום תשעה באב מתעטפים אנו בציצית ומניחים את התפילין שנקראים 'פאר'. עושים אנו זאת כדי להראות נחמה בו ביום של אבלותנו. שעת גילוי שיא החורבן היא אשר ראויה בדווקא למנהגי הנחמה. לכן אומרים אנו במנחה את ברכת 'נחם'.

הביאור בזה הוא על פי הפסוק "נפלה לא תוסיף קום בתולת ישראל" (עמוס ה ב). פסוק זה הוא הסיבה שאין ב'אשר' את האות נו"ן. אך במערבא, בארץ ישראל, תירצו כי יש לקרוא את הפסוק באופן של נחמה - כיוון ש"נפלה" אזי "לא תוסיף" ליפול עוד, אלא "קום בתולת ישראל". לכאורה דרשה זו הפוכה לחלוטין מפשט הפסוק, ובוודאי חלוקים בני ארץ ישראל על בני בבל בהבנת הפסוק. מיישב רבנו הגר"א כי הנקודה הכי נמוכה של הנפילה היא תחילת העלייה, שיא הגלות והחורבן היא תחילתה של הגאולה. הגאולה מובטחת לישראל רק בנקודה התחתונה שלא ניתן לרדת עוד למטה ממנה. לכן פירוש בני בבל שהנפילה כה חריפה עד שלכאורה שוב לא ניתן לקום ממנה, מהווה הסבר אחד עם פירוש בני ארץ ישראל המכירים שדווקא מנקודה זו שוב אין נפילה אלא קימה בלבד. שסוף החורבן - תחילת הנחמה.

לר' עקיבא לא היה כל ספק שנבואת זכריה עתידה להתקיים. אך חשש ר' עקיבא שמא לא הוכשרה הקרקע לקראת אותה הגאולה שנאמרת בנבואתו, משום שעוד לא הגענו אל הדיוטא התחתונה. כשרואה הוא את נבואת אוריה מתקיימת בשיא החורבן ש"ציון שדה תחרש" עד שלא נשאר זכר מירושלים עד עומק מחרשה הבין ר' עקיבא שכעת יכולים אנו לצפות לנבואת הגאולה של "עוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלים". לכן מקדים לדבריו את ההדגשה - מפני מה אתם בוכים. דווקא מתוך הבנת סיבת הבכי על

נחמו נחמו עמי

יום הזכרון שבחיתומו יום העצמאות הוא כעין שבת 'חזון' שלאחריה שבת 'נחמו'. על שבת 'נחמו' כותב רבנו בחיי (ספר כד הקמח נחמו): "לפי שחטאו בכפלים שנאמר 'חטא חטאה ירושלים' (איכה א) ולקו בכפלים שנאמר 'כי לקחה מיד ה' כפלים וגו'" (ישעיה מ). וראוי שיתנחמו בכפלים שנאמר "נחמו נחמו עמי".

ביחס אל החרבן מספרים לנו חז"ל ב' סיפורים. הראשון שבהם מופיע בגמרא במסכת מכות (כד.):

"וכבר היה רבן גמליאל, ורבי אלעזר בן עזריה, ורבי יהושע ורבי עקיבא מהלכין בדרך, ושמעו קול המונה של רומי מפלטה ברחוק מאה ועשרים מיל, והתחילו בוכין, ורבי עקיבא משחק. אמרו לו: מפני מה אתה משחק? אמר להם: ואתם מפני מה אתם בוכים? אמרו לו: הללו כושיים שמשתחיים לעצבים ומקטרים לעבודת כוכבים יושבין בטח והשקט, ואנו בית הדום רגלי אלהינו שרוף באש ולא נבכה? אמר להן: לכך אני מצחק, ומה לעוברי רצונו כך, לעושי רצונו על אחת כמה וכמה.

שוב פעם אחת היו עולין לירושלים, כיון שהגיעו להר הצופים קרעו בגדיהם. כיון שהגיעו להר הבית, ראו שועל שיצא מבית קדשי הקדשים, התחילו הן בוכין ור' עקיבא מצחק. אמרו לו: מפני מה אתה מצחק? אמר להם: מפני מה אתם בוכים? אמרו לו: מקום שכתוב בו "הזר הקרב יומת" ועכשיו שועלים הלכו בו ולא נבכה? אמר להן: לכך אני מצחק, דכתיב: "ואעידה לי עדים נאמנים את אוריה הכהן ואת זכריה בן יברכיהו", וכי מה ענין אוריה אצל זכריה? אוריה במקדש ראשון וזכריה במקדש שני. אלא, תלה הכתוב נבואתו של זכריה בנבואתו של אוריה, באוריה כתיב: "לכן בגללכם ציון שדה תחרש וגו'", בזכריה כתיב: "עוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלים". עד שלא נתקיימה נבואתו של אוריה הייתי מתיירא שלא תתקיים נבואתו של זכריה, עכשיו שנתקיימה נבואתו של אוריה בידוע שנבואתו של זכריה מתקיימת. בלשון הזה אמרו לו: עקיבא, ניחמתנו. עקיבא, ניחמתנו".

ביחס לר' עקיבא עולה השאלה, וכי לא האמין בנבואת זכריה עד שראה שנתקיימה נבואתו של אוריה? ומדוע לא הסביר ר' עקיבא את צחוקו מיד לשאלת חכמים, אלא השיב להם בשאלה 'מפני מה אתם בוכים?' עוד יש להבין מדוע להסברו הראשון לא השיבו חכמים כי ניחמם ודווקא להסבר השני הגיבו שניחמם ואמרו את לשונם בכפליים - 'עקיבא ניחמתנו, עקיבא ניחמתנו'?

עוד אומרים חז"ל (מסכת יומא נד):

"אמר ריש לקיש: בשעה שנכנסו נכרים להיכל ראו כרובים

יום הזכרון ויום העצמאות - ברישא חשוכא והדר נהורא

ומבקש להביא על ישראל זכויות גדולות כמו שאמרו "מידתו של אהרן וכו' ומקרבן לתורה", על ידי זה זכה לכהונה גדולה דהיינו שהוא המכפר של כל ישראל. וכן כל דבר מתוך חושך יוצא אור שהוא ממש היפך אותו החושך בין בדורות בין בפרטי נפשות".

דווקא אחרי השואה האיומה והנוראה, שששה מליון בני ישראל, ובהם כמיליון ילדים, נרצחו ונטבחו על קידוש השם, שהיה נראה שאין עוד תקווה לעם ישראל - קמה עצמאות לאומית חדשה.

יום הזכרון הוא יום של כאב ושכול, יום שבו מתאבלים אנו על בנינו ובנותינו שמסרו נפשם על כיבוש הארץ ושמירת גבולותיה. יום זה בתוך הכאב והייללה שבו מתבטאת נחמה. לכן אמרו המקובלים על "המקום ינחם אתכם", כי 'מקום' הוא שם ההכאה. שהקב"ה מצמצם את עצמו בצורה נסתרת בתוך מה שנראה כמקום מוגבל. אך דווקא מתוך הצמצום, המועקה והמגבלה, מתחילת התקומה וזוהי העצמאות שלה אנו מחכים. זו עצמאות שמתחילה בראש ובראשונה בתוכנו. מתוך מה שאנחנו חיים בעצמאות, נרצה בעצמאותנו ונתאחד בינינו - נוכל לזכות בעזרת ה' ל"קום בתולת ישראל".

עומק החורבן יכול ר' עקיבא להתעורר למקור הצחוק על שמחת הגאולה היוצאת מן החורבן.

זו הסיבה שחכמים השיבו לר' עקיבא שניחמם דווקא במעשה השני ולא במעשה הראשון, שהוא אינו עדיין הדיוטא התחתונה שיכולה לעורר את המבט לציפיית הגאולה כפי שחורבן ירושלים מעורר. יש בלשון נחמה גם משמעות של עידוד ותקווה וגם משמעות של חרטה. ב' משמעויות אלו רמוזות בכפל הלשון של חכמים 'עקיבא ניחמתנו עקיבא ניחמתנו'. כיוון שמבינים אנו שהקב"ה התנחם והתחרט על החורבן אנו מתמלאים עידוד ותקווה אל עתיד הגאולה. זהו עומק כוונת דברי הנביא "נחמו נחמו עמי" - כיוון שהגעתם אל עומק החורבן הריני מתנחם ומתחרט על החורבן ומעודד אתכם בציפיית הגאולה.

זו הסיבה שדווקא בשעת החורבן היו הכרובים מעורים זה בזה. כי דווקא כעת, בשעה קשה זו, מתחילה הארת פנים של הגאולה. דווקא בשעת מנחה, זמן שראוי להיות שיא הכאב והאבל, מתחיל להתקיים "קום בתולת ישראל". על כן מקדימים אנו את לשון הקינה "אלי ציון ועריה - כמו אשה בציריה" שעתידיה לחבוק את הבן שיוולד לה. "וכבתולה חגורת שק - על בעל נעוריה", שיש לה עוד סיכוי מכוח מצבה להינשא בשנית.

כך נבין את לשון הכתוב "והיה זרעך כעפר הארץ ופרצת ימה וקדמה וצפנה ונגבה ונברכו בך כל משפחת האדמה ובזרעך" (בראשית כח יד) - "אחר שיהיה זרעך כעפר הארץ... וזה שיהיו בתכלית השפלות, אז תפרוץ בארץ אשר אתה שוכב עליה בכל צד ימה וקדמה וצפונה ונגבה. כי אמנם תשועת האל העתידי תהיה אחר רב שפלות ישראל ההוה היום בגלותם אשר כמוהו לא נהיה, כמו שאמרו זכרונם לברכה (סנהדרין) אם ראית דור שצרות רבות באות עליו כנהר - חכה לו" (ספורנו שם).

כך גם דרך בריאת העולם - שהאור התגלה מתוך החושך הקודם לו, ורק לאחריו בא האור לידי ביטוי שלם. כמו שמאריך ר' צדוק (רסיסי לילה אות כד) שזוהי דרך הנהגת ה':

"הסדר שיסד השם יתברך בבריאה 'ברישא חשוכא והדר נהורא' (שבת עז:). כך הוא בכל ימות עולם אין לך שום אור מתגלה אלא מתוך החושך הקדום לו. דרך משל מתן תורה קדם לו יציאת מצרים. ובנין בית המקדש על ידי שביית הארון לפלשתים, שהוא ההיפך לגמרי והגורם לזה... ועיקר בנין המשכן גרם חטא העגל שביקשו ישראל 'אלהים אשר ילכו וגו'' מורגש לעין, ועל ידי זה פעלו קדושת משכן ואהל מועד שהוא מקום מורגש לעין הולך לפניהם, ששם השגת אלהות "והיה כל מבקש ה' וגו'". ואהרן הכהן נבחר על ידי זה לכהונה גדולה כי משה אמר לו הבאת עליו חטאה גדולה, ומתוך צעקה זו שהיתה בלבו על כך והיה צועק לה' לתקן זה